

Решение № 12
от 23 юли 1996 г. по к.д. № 13/96 г.
за тълкуване на разпоредбата на чл.93, ал.2 от Конституцията на Република България в смисъл, кога едно лице е български
гражданин по рождение и въз основа на кой закон следва да се преценява това
(Обн., ДВ, бр.67 от 6 август 1996 г.)

С ъ с т а в: Асен Манов - председател, Младен Данаилов, Милчо Костов, Цанко Хаджистойчев, Станислав Димитров, Николай Павлов, Димитър Гочев, Иван Григоров - докладчик, Пенчо Пенев, Тодор Тодоров, Александър Арабаджиев, Георги Марков

Конституционно дело № 13/1996 г. е образувано по искане на 54 народни представители от 37-ото народно събрание за даване на задължително тълкуване на разпоредбата на чл. 93, ал. 2 от Конституцията на Република България в смисъл "кога едно лице е български гражданин по рождение и въз основа на кой закон следва да се преценява това". В искането се акцентира върху обстоятелството, че с оглед на предстоящите президентски избори трябва да съществува пълна яснота по изискванията, които отправя Конституцията към кандидатите за президент. В съобразителната част групата депутати отбелязват проблемите, които тълкуването и приложението на посочената разпоредба поражда или може да породи. Според тях това е така, защото в новата ни история са сменени няколко закона за българското гражданство, респ. са направени редица изменения и допълнения в съществуващите закони за българското гражданство и тези закони не уреждат по еднакъв начин разглежданата материя.

С определение от 9 юли 1996 г. искането е допуснато за разглеждане.

Със същото определение като заинтересувани страни по делото са конституирани Народното събрание, президентът, Министерският съвет и министърът на правосъдието.

В изпълнението на предоставената им от съда възможност писмени становища по делото са представили президентът, Министерският съвет и министърът на правосъдието.

Писмено становище от Народното събрание, съобразено с изискванията на чл.75 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание, не е постъпило. Действително по делото са изпратени две становища - едното лично от председателя на Комисията по правата на човека и вероизповеданията, и друго от Съвета по законодателство при Народното събрание, но съставителите на тези две становища не са страни по настоящото дело и Конституционния съд счита, че по принцип с мнения на неконституирани по делата страни не следва да се занимава. Въпреки това по изключение съдът се запозна с тези две становища.

Постъпили са допълнителни съображения от групата народни представители, податели на искането.

I

В допълнителните си съображения народните представители доразвиват първоначалната си теза и излагат допълнителни аргументи. Твърдят, че "едно лице може да се роди при действието на различни закони, действали по различно време и съдържащи различни условия, при които то става български гражданин с юридическия факт на своето раждане". Поддържа се също така, че дали едно лице е български гражданин по рождение се преценява "единствено по закона, който е бил в сила в момента на настъпване на юридическия факт на раждането на лицето, и че не може впоследствие, но със задна дата, едно лице, което в момента на своето раждане не е станало български гражданин, да стане такъв поради промяна в един следващ закон".

В своето становище президентът на Република България поддържа теза, с която подкрепя искането на групата депутати, и излага подробни мотиви за това. Държавният глава счита, че придобиването на българско гражданство по рождение като съществено изискване за допустимостта на кандидата за президент е гражданската принадлежност на едно лице към определена държава. В становището се поддържа тезата, че "всеки кандидат за президент трябва да бъде преценяван дали е български гражданин по рождение (като конституционен термин) с оглед на това, при действието на кой закон е родено лицето - придобило своето българско гражданство по рождение - по произход или по месторождение". Според тезата на президента гражданството по рождение се придобива въз основа на факта на раждането и по силата на закона. Член 25, ал.1 от Конституцията преповтаря дословно текста на действащия и преди влизането ѝ в сила Закон за българското гражданство (чл.6) и посочва принципите, въз основа на които българското законодателство регламентира това за родените след влизането ѝ в сила.

В заключение според президента дефиницията "български гражданин по рождение" - по смисъла на чл.93, ал.2 от Конституцията - следва да бъде преценявана в зависимост от действащото българско законодателство към момента на неговото раждане".

В становището си Министерският съвет поддържа тезата, че "разпоредбата на чл.25, ал.1 преуреди всички заварени случаи, свързани с придобиване на българско гражданство по рождение". Втория извод е, че "всяко лице, на което към момента на влизане в сила на Конституцията поне единият родител е български гражданин, е вече (ex lege) български гражданин по рождение, независимо от това къде и кога е роден". Твърди се, че "Да не признаем преуреждащото действие на чл.25, ал.1 от Конституцията на Република България ще означава съществено да ограничим правото на значителен брой български граждани".

В заключение Министерският съвет твърди, че преценката, дали лицето е български гражданин по рождение следва да се извърши по закона, който е в сила към момента на изборите за президент, а не по закона, който е в сила в момента на неговото раждане.

В становището на министъра на правосъдието се предлага "чл.93, ал.2 да се тълкува систематически и логически и с оглед единството на Конституцията във връзка с чл.25" и се поддържа тезата, че "именно чл.25 урежда института на българското гражданство".

Министърът на правосъдието твърди, че по втората част от искането на групата народни представители - въз основа на кой закон следва да се преценява българското гражданство, е недопустимо да се произнася Конституционният съд, като мотив за това е липсата на компетентност на съда.

В становището се поддържа, че според тълкуването на чл.25, ал.1 от Конституцията "всички действащи преди това (приемането на Конституцията от 1991 г. - заб. на съда) закони не са приложими".

Конституционният съд, след като обсъди развитите в искането доводи и становищата на заинтересуваните страни, приема следното:

Член 93, ал.2 от Конституцията регламентира условията, при наличието на които едно лице може да бъде избрано за президент на Републиката. Искванията са да бъде български гражданин по рождение, да е навършил 40 години, да отговаря на условията за избиране на народен представител и да е живял последните пет години в страната.

С оглед на предмета на делото и искането да бъде тълкувано понятието "български гражданин по рождение" по смисъла на чл.93, ал.2 от Конституцията на Република България Конституционния съд ще се ограничи само върху обсъждането на този способ за придобиване на българско гражданство и произтичащите от това конституционни и законови правни последици.

Българско гражданство по рождение по смисъла на чл.93, ал.2 от Конституцията на Република България се придобива въз основа на самото раждане и по силата на закона (*ex lege*), а не по силата на правен акт. Придобиването на гражданство по рождение е първично, то не е предшествано от притежаването на каквото и да е било друго гражданство. Очевидна е волята на конституционния законодател президентът да е български гражданин по рождение в момента на раждането си.

Гражданството по рождение може да бъде придобито само един път в живота на човека и този момент е точно определен - моментът на раждането. Последващ раждането нормативен акт не може да отнеме или да промени придобитото вече гражданство по рождение (чл.25, ал.3 от Конституцията). Възможно е след раждането си и след придобиването към този момент на гражданство по рождение едно лице да придобие и ново гражданство, но то никога не може да бъде по рождение. Гражданството по рождение се определя от факта на раждането и от действащата към този момент правна норма, каквато е била винаги българската правна уредба.

Следователно конституционното изискване е връзката и принадлежността на президента към българската държава да е възникнала още в момента на раждането му по силата на действащата правна норма. Тази конституционна разпоредба е императивна - само на български граждани по рождение може да се гласува доверие да бъде държавен глава.

Последващ нормативен акт (Конституция или закон) може да определи други условия за придобиване на гражданство по рождение, но те ще се прилагат за случаите след влизането му в сила.

Очевидна е идеята на депутатите от VII велико народно събрание (ВНС) за държавен глава да може да бъде избрано само лице, което е станало български гражданин при раждането си. Затова чл.93, ал.2 от Конституцията използва термина "български гражданин по рождение", а не препраща към условията, на които трябва да отговаря едно лице, за да стане български гражданин по рождение, съдържащи се в чл.25, ал.1 от Конституцията, защото тази разпоредба действа занапред. Ако намерението на конституционния законодател беше да свърже понятието "български гражданин по рождение" по смисъла на чл.93, ал.2 от Конституцията с условията за придобиване на такова гражданство, съдържащи се в чл.25, ал.1 от основния закон, щеше да има препращане на искванията на първия текст към условията на втория, или на нормата на чл.25, ал.1 от Конституцията щеше да се придаде обратно действие. Нещо повече - от стенограмата на заседанията на парламента при приемането на чл.25, ал.1 от Конституцията е видно, че не е съществувало намерение действието на този текст да се разпростре и по отношение на лицата, родени преди влизане в сила на Конституцията от 1991 г.

Конституционният съд не споделя изразеното в някои от становищата разбиране, че обсъждането на въпроса за приложимия закон при определянето на понятието "български гражданин по рождение" е извън прерогативите на съда. Изводите на съда за приложимия закон са в единна връзка с преценката, кой е български гражданин по рождение по смисъла на чл.93, ал.2 от Конституцията. Затова и петитумът на искането е единен и в този смисъл Конституционният съд с определението си от 9 юли 1996 г. единодушно е приел искането за допустимо.

Конституционният съд приема, че едно лице придобива българско гражданство по рождение тогава, когато към момента на неговото раждане условията на действащия тогава закон на страната го определят като български гражданин по рождение.

Наистина понятието "български гражданин по рождение" се съдържа и в чл.25, ал.3 от Конституцията, но е формулирано на принципно различна основа. С тази императивна норма се защитават правата на определена категория граждани, придобили на това основание (по рождение) българското си гражданство. Член 25, ал.3 е защитна норма, а изискването по чл.93, ал.2 от Конституцията президентът да е български гражданин по рождение е условие, без което не може да се избира държавен глава на републиката.

По тези съображения и на основание чл.149, ал.1, т.1 от Конституцията Конституционният съд

РЕШИ:

Разпоредбата на чл.93, ал.2 от Конституцията на Република България поставя условието президентът на републиката да е български гражданин и да е станал такъв по рождение.

Българско гражданство по рождение (по произход или по месторождение) се придобива по право в момента на раждането и не се предшества от каквото и да е друго гражданство.

Български гражданин по рождение по смисъла на чл.93, ал.2 от Конституцията може да бъде само лице, което в момента на раждането си по действащото към този момент българско законодателство придобива българско гражданство по произход или по месторождение.